

خصوصی سازی و جنگ آب^۱

نوشته‌ی: واندانا شیوا^۲

برگردان: هما احمدزاده

۱- آیا بعد از شهر تونک^۳ نوبت مورادناگار^۴ خواهد رسید؟

در تاریخ ۱۳ ژوئن ۲۰۰۵ در شهر تونک طی تظاهراتی ۵ کشاورز مورد اصابت تیر قرار گرفتند و کشته شدند. کشاورزان این تظاهرات را برای گرفتن سهم آب خود از سد بیسلپور^۵ برگزار کرده بودند. دولت بی جی پی^۶ حاکم بر ایالت راجستان^۷ براساس برنامه‌های رفرمیش در ارتباط با آب و پروژه‌های بانک توسعه‌ی آسیایی (آ دی بی)^۸ مسیر آب را از ده‌ها روستا به سمت شهر جیپور^۹ تغییر مسیر داده است.

سونیاگاندی رهبر حزب کنگره با عجله به تونک رفت و ضمن وحشی خواندن شلیک‌کنندگان از خانواده‌های کشته شدگان دلجویی کرد. اما دولت حزب کنگره‌ی حاکم در دهلی با موافقت با انتقال روزانه ۶۳۵ میلیون لیتر آب رودخانه‌ی گنگ به تصفیه‌خانه‌ی آب سونیا ویهار^{۱۰} که در مالکیت شرکت اندیو دگرمو^{۱۱} از زیر مجموعه‌های شرکت سو^{۱۲} است، می‌خواهد تونک دیگری را در مورادناگار بیافریند.

سیاست‌ها در مورد آب نه از حزب کنگره است نه بی جی پی. این بانک جهانی و آ دی بی و سایر آژانس‌های کمک‌کننده‌اند که با غارت مردم هند هم از نظر مالی و هم از نظر منابع آب، بازاری را برای شرکت‌های جهانی آب درست می‌کنند. دهلی پایتخت هند سده‌ها آب رودخانه‌ی یامونا^{۱۳} را مصرف کرده است. دو دهه توسعه‌ی صنعتی یامونا را به فاضلاب و جریان آبی مسموم

1. ZNET

2. Vandana Shiva

3. Tonk

4. Muradnagar

5. Bisalpur

6. BJP

7. Rajasthan

8. ADB

9. Jaipur

10. Sonia Vihar Plant

11. Ondeo Degrement

12. Suez

13. Yamuna

تبدیل کرده است.

به جای جلوگیری از آلودگی و استفاده از منابع موجود آب که به واسطه‌ی آلودگی کمیاب شده‌اند، بانک جهانی به دولت دهلی فشار می‌آورد تا منابع آب دهلی را خصوصی کرده و آب را از سد تهری^۱ بر روی رود گنگ که صدها کیلومتر دورتر است، تامین کند.

خصوصی‌سازی منابع تامین آب دهلی برای تصفیه خانه‌ی سونیا و بهار امری حیاتی است. تصفیه خانه‌ی آب سونیا و بهار که در ۲۱ ژوئن ۲۰۰۲ به وسیله‌ی نخست‌وزیر دهلی به‌طور رسمی افتتاح شد، با ظرفیت ۶۳۵ میلیون لیتر آب در روز به‌هزینه‌ی ۱/۸ میلیارد روپیه (به تقریب ۵۰ میلیون دلار) در مقابل ده سال بهره‌برداری بی‌اوتی (ساخت، اجرا، انتقال)^۲ ساخته شده است. قرارداد بین دهلی جال برد (بخش تامین آب دولت دهلی)^۳ و غول شرکت‌های آب جهانی یعنی شرکت فرانسوی اوندیو دگرمو^۴ (وابسته به بخش آب سو لیونه دزو)^۵ است، و قرار است این کمپانی آب آشامیدنی شهر را تامین کند.

آب مورد نیاز تصفیه خانه‌ی سو-دگرمو در دهلی، از طریق کانال بالایی گنگ تا موردانگار در اوتارپرادش غربی^۶ از سد تهری منتقل شده و سپس به کمک لوله‌های غول پیکر به دهلی خواهد رسید. این کانال که از هاریدوار^۷ آغاز شده و آب مقدس گنگ را به کانپور^۸ و موردانگار می‌برد، منبع اصلی آب برای آبیاری این منطقه است. تقاضای رو به افزایش هر روزه‌ی آب در دهلی مدت‌هاست منجر به تغییر مسیر آب در مناطق دیگر شده است. روزانه ۴۵۵ میلیون لیتر آب از گنگ به دهلی انتقال می‌یابد. با تقاضای ۶۳۵ میلیون لیتر روزانه آب برای تصفیه خانه‌ی سونیا و بهار این میزان به ۱۰۹۰ میلیون لیتر خواهد رسید. ۳۰۰۰ متر مکعب در ثانیه آب از گنگ به محل اتصال رودخانه‌ی شاردا^۹ و یامونا^{۱۰} پیش از این تغییر مسیر داده شده است.

دهلی همچنین خواستار تغییر مسیر روزانه ۱۸۰ میلیون لیتر آب از سد دهاکرا^{۱۱} در پنجاب است. همچنین قرار است روزانه ۱۲۵۰ میلیون متر مکعب آب از سد رنوکا^{۱۲} روی رودخانه‌ی

1. Tehri Dam

2. BOT (build - operate - transfer)

3. Delhi Jal Board (The Water Supply Department of the Delhi Government)

4. Ondeo Degremont

5. Suez Lyonnaise des Eaux

6. Western Uttar Pradesh

7. Haridwar

8. Kanpur

9. Sharda

10. Yamuna

11. Dhakra Dam

12. Renuka

گیری^۱ و ۶۱۰ میلیون مترمکعب آب از سد کشایوی^۲ بر روی رودخانه‌ی تونز^۳ از هیماچال^۴ در هیمالیا به سوی دهلی تغییر مسیر داده شود.

در دسامبر ۲۰۰۴ تعرفه‌ی آب در دهلی افزایش یافت. دولت اظهار داشت که برای پرداخت هزینه‌ی عمل و بازسازی، چنین افزایشی ضروری است. اما میزان افزایش تعرفه‌ی آب ده برابر هزینه‌ی تامین آب دهلی است. افزایش این تعرفه، زمینه‌سازی برای خصوصی کردن آب دهلی است، و سود سرسام‌آور آن را در آینده برای بخش خصوصی تضمین می‌کند.

افزایش تعرفه پیش از خصوصی‌سازی یکی از ابزارهای شناخته شده‌ی بانک جهانی است. این کار در واقع بخشی از راه‌حل‌های به اصطلاح دوراندیشانه‌ی ایمن کردن بخش خصوصی برای کار در کشورهای خطرناک است. آن چه «مشارکت بخش عمومی و خصوصی نامیده شده است باعث می‌شود پیش از خصوصی‌سازی کامل، تعرفه‌های آب و برق و... را افزایش دهد تا این افزایش‌ها بتواند سود موردنظر را تضمین کند. همزمان با افزایش تعرفه‌ها به وسیله‌ی دولت، قراردادهای مربوط به خرید خدمات مدیریتی نیز معرفی می‌شوند.

تصمیم به افزایش تعرفه‌ها، نه تصمیمی دمکراتیک و نه مورد نیاز است. این تصمیم را بانک جهانی تحمیل کرده است. سازمان آب دهلی این توجیه را براساس گزارشی ارائه کرده است که موسسه‌ی پرایس واترهاوس کوپر^۵ زیر نظر بانک جهانی در مورد خصوصی‌سازی انجام داده و چنین نتیجه گرفته که این افزایش تعرفه منصفانه است. این سازمان همچنین مدارک فنی شماره‌ی ۳۸۶ سال ۱۹۹۷ قیمت آب بانک جهانی را نیز دلیلی بر صحت این تصمیم‌گیری دانسته است.

بودجه‌ی تامین آب و نگهداری شبکه‌ی آبرسانی دهلی ۳/۴۴ میلیارد روپیه است. به بودجه‌ی خدمات آب و برق همواره ۲/۷ میلیارد روپیه به نام ۴۰ تا ۵۰ درصد ضرر عدم کسب درآمد به علت‌هایی نظیر نشت و دزدی کمک شده است. طی کنفرانسی در مورد مشارکت مردم با مردم، ما نشان دادیم که چگونه انجمن‌ها و مردم می‌توانند با جلوگیری از نشت و دزدی آب ۵ میلیارد روپیه به درآمد این نوع خدمات کمک کنند. این باعث می‌شود که بین ۷ تا ۸ میلیارد روپیه درآمد احیا شود که این رقم دو برابر میزان پول لازم برای تامین آب و نگهداری شبکه‌ی آبرسانی است. افزایش تعرفه، باعث بالارفتن درآمد به میزان ۳۰ میلیارد روپیه می‌شود که ده برابر میزان پول مورد نیاز برای تعمیر و نگهداری شبکه‌ی آبرسانی است، این میزان افزایش درآمد تنها سود

1. Giri River

2. Keshau Dam

3. Tons River

4. Himachal

5. Price Waterhouse Cooper

سرسام آور ۲۶/۶۶ میلیارد روپیه‌ای برای شرکت‌هایی را تضمین می‌کند که منتظرند چنگ بر تاسیسات تامین آب دهلی بیندازند. با ۱۰ درصد افزایش تعرفه، سود شرکت‌هایی که آب را در تملک خود درمی‌آوردند دو برابر می‌شود. این سود نه به وسیله‌ی آرایه‌ی خدمات بهتر، بلکه با تحمیل هزینه‌ای دو برابر به دوش شهروندان به خصوص شهروندان فقیر به دست می‌آید.

افزایش این تعرفه باعث افزایش‌های مهم دیگری شده که به واسطه‌ی تغییر در گروه‌بندی پرداخت‌کنندگان آب بها ایجاد می‌شود که پنهان نگاه داشته شده است. برای مثال مدارس و کشاورزی به‌عنوان «صنعت» تعریف شده‌اند. پی‌اوس^۱ (سقاخانه‌ها) که هسته‌ی اصلی فرهنگ هندی یعنی هدیه آب را به وجود آورده‌اند، باید براساس این تعرفه آب بها بپردازد. آن‌ها چگونه باید به تشنگان آب بدهند؟ غسالخانه‌ها، معبدها مراکز نگه‌داری از معلولان، یتیم‌خانه‌ها که زمانی ۳۰ روپیه می‌پرداختند، اکنون باید هزاران روپیه بپردازند. سازمان‌های اجتماعی‌ای که از نظر مالی زیر فشارند نمی‌توانند این تعرفه را پرداخت کنند.

سیاست‌های جاری بانک جهانی حاوی یک پیام هستند و آن تغییر نگرش اجتماعی به مسایل به نگرش تجاری. برخورد بین این دو نگرش جهانی ریشه در تضاد اساسی بین خصوصی‌سازی آب و مردم سالاری آب دارد. آیا با آب باید مانند یک کالا برخورد شود و یا همچون ماده‌ای اساسی برای حیات؟

برای توجیه افزایش تعرفه‌ها، داستان‌های زیادی در مورد خصوصی‌سازی گفته شده که مهم‌ترین، آن که این روزها فکر و ذکر خصوصی‌سازان «پوشش هزینه‌ها» شده است. آمار و ارقام نشان می‌دهد که افزایش در تعرفه‌ی آب بیش از ده برابر هزینه‌ی آن درآمد ایجاد می‌کند. تا آن جایی که به مساله‌ی سرمایه‌گذاری مربوط می‌شود، بخش خصوصی هیچ سرمایه‌گذاری‌ای نکرده است ولی به میزان ۱ میلیارد روپیه از سرمایه‌گذاری دولتی سود برداشت می‌کند. منطق «پوشش کامل هزینه‌ها» زمانی معنا می‌دهد که سیستم تامین آب و نگه‌داری شبکه‌ی آبرسانی همچون کالایی همگانی در دست عموم باقی بماند.

در نشست کمیته‌ی توسعه‌ی ملی در ژوئن ۲۰۰۵، نخست‌وزیر ایالت دهلی شیلا دیکسیت^۲ در مورد فدراسیون و اولویت قایل شدن برای آب آشامیدنی فراخوانی آرایه داد. طرح ۷*۲۴ بانک جهانی نه برای تامین آب آشامیدنی برای بیغوله‌نشین‌های دهلی، بلکه برای تامین آب جاری ۲۴ ساعته در ۷ روز هفته برای مناطق ثروتمندنشین دهلی آن هم در شرایط بحران کمبود آب است. بحران آب نیازمند کاهش مصرف آب است، اما خصوصی‌سازی مشوق مصرف بیش‌تر آب می‌شود. این افزایش مصرف در شهرها به ضرر مصرف‌کنندگان روستایی تمام می‌شود و این از

1. Piao

2. Shiela Dixit

ویژگی‌های خصوصی سازی است. چهار کمپانی شرکت‌کننده در مناقصه‌ی توزیع آب از جمله: سو، بچل^۱، و سائور^۲ از شرکت‌های بزرگ جهانی‌اند.

کاهش مصرف آب در اثر افزایش قیمت، دلیلی است که همگی برای خصوصی سازی و افزایش قیمت آب ارایه می‌دهند. اما افزایش تعرفه‌ی آب که می‌تواند یک زاغه‌نشین و یا یک کشاورز فقیر را نابود کند، هزینه‌ی بی‌اهمیتی برای ثروتمندان است. خصوصی سازی، آن‌طور که مدنظر بانک توسعه‌ی آسیایی و بانک جهانی است به این معناست که آب باید از فقیران و مناطق روستایی گرفته شده و به ثروتمندان و مناطق شهری و صنعتی داده شود. طبیعی است که این نوع جابه‌جایی موجب پدید آمدن جنگ آب می‌شود چنان‌که در تونک شاهد آن بودیم. و به همین دلیل است که ایالت اوتاوا پرورش تغییر مسیر رود گنگ به سونیا و بهار را رد کرد. استفاده‌ی نامناسب و غیر معقولانه از آب با افزایش قیمت آن کاهش نمی‌یابد زیرا ثروتمندان قدرت پرداخت آب بهای مصرفی خود را دارند.

۲- کمیسیون برنامه‌ریزی یا دزدان دریایی آب.

رییس کمیسیون برنامه‌ریزی سرسختانه از اولیت دولت در کالا قلمداد کردن و خصوصی سازی آب حمایت می‌کند. وی در سخنرانی افتتاحیه خود در بانک توسعه‌ی آسیایی تاکید کرد که کشاورزان باید آب بها پرداخت کنند، به این دلیل که در واقع این کشاورزان ثروتمندند که از آب مجانی سود می‌برند. اما واقعیت آن است که با کالا شدن آب، این ثروتمندان هستند که می‌توانند پول آب را بپردازند.

به نظر کشاورزان فقیر که هم اینک نیز زیر فشار قرض، کمر خم کرده و به خودکشی روی آورده‌اند، این، آن‌ها هستند که از دسترسی به آب محروم و مجبور به پرداخت پول برای چیزی می‌شوند که به عموم تعلق دارد. اگر کشاورزان فقیر برای مقابله با ثروتمندان دست‌اندر کار کشت و کار، و این جنگ تمام عیار آب که به عنوان یک کالا وارد بازار می‌شود سازماندهی نداشته باشند، شکست خواهند خورد و با آب آبیاری انحصاری شده مواجه خواهند شد.

مشکل تنها به هدر رفتن آب کشاورزی نیست، بلکه کشاورزی صنعتی شیمیایی است که به غلط آن را انقلاب سبز^۳ نامیده‌اند. با پرورش ارزنی که در هر هکتار تنها به ۲۰۰ میلی‌متر آب نیاز دارد، این امکان وجود دارد که مواد مغذی بیش‌تری تولید شود. می‌توان در ضمن محافظت همزمان از تنوع زیستی و منابع کمیاب آب، فرآورده‌های غذایی را ۲۰۰ برابر کرد و با انتقال از کشاورزی شیمیایی به کشاورزی ارگانیک، مصرف آب را کم و تولید را بیش‌تر کرد. به هر حال

1. Bechtel

2. Saur

3. Green Revolution

پیشنهاد آهلووالیا^۱ استراتژی ذخیره‌ی آب را در پی ندارد، بلکه هدف آن، مصرف بیش‌تر آب برای تولید میوه، سبزی و میگو برای صادرات است. به‌زبان دیگر در حالی که هند بامشکل کمبود آب و حتا جنگ آب، دست و پنجه نرم می‌کند، رییس کمیسیون برنامه‌ریزی آن پیشنهاد می‌دهد که آب را به‌عنوان «آب مجازی» سوبسیدی به‌مصرف‌کنندگان ثروتمند شمال صادر کنیم و به‌جای صرفه‌جویی در مصرف آب با کمک کشت ارگانیک، زندگی کشاورزان را نابود سازیم تا به‌این ترتیب، بودجه برای طرح‌های احمقانه‌ای نظیر برنامه‌ی ۲۰۰ میلیارد دلاری برای طرح پیوند رودخانه‌ها^۲ فراهم شود. رییس کمیسیون می‌گوید که: «مشکل ما انتخاب بین منافع کوتاه مدت ناشی از سیاست‌های بانکی و منافع بلند مدتی که از سیاست‌های اقتصادی دوراندیشانه حاصل می‌شود، بوده است.»

آن چیزی که آقای آلووالیا منافع کوتاه مدت ناشی از سیاست‌های بانکی می‌خواند را دیگران دمکراسی می‌گویند. و آن چه را که وی «سیاست‌های اقتصادی دوراندیشانه» عنوان می‌کند در واقع الگوهای خصوصی‌سازی آب بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و بانک توسعه‌ی آسیایی است که منجر به کشتن کشاورزان در تونک شده و می‌تواند به جنگ آب گسترده‌تری نیز منجر شود.

تنها سیاست بلند مدت و دوراندیشانه در مورد آب، شناختن محدودیت‌های طبیعت، زندگی با چرخه‌ی آبی، و تضمین کردن حق طبیعی هر هندی نسبت به آب است. خصوصی‌سازی راه حلی برای بحران آب ما نیست. صرفه‌جویی و به‌رسمیت شناختن حقوق جوامع می‌تواند به‌غلبه کردن بر مشکل کمبود آب در سطح روستاها و شهرها کمک کند. آب ماده‌ای مورد نیاز برای همه و متعلق به همه است. خصوصی‌سازی آب، مانع مالکیت همگان به آب می‌شود. خصوصی‌سازی آب به بحران آب دامن می‌زند زیرا، نه تنها باعث صرفه‌جویی منابع آبی جوامع دوراندیش نشده است، بلکه مشوق اتلاف آب‌های جاری نیز می‌شود. استفاده‌ی مناسب و معقول از آب نیاز به دمکراسی دارد نه خصوصی‌سازی.

سایت رایانه‌ای بنیاد فرهنگی پرویز شهریاری

<http://spaces.msn.com/p-shahriari>

1. Ahluwalia

2. River Linking Scheme